

ban – előjáróik útmutatása és bátorítása híján – éppoly közömbös volt, mint a lakosság. Alkalmankénti tiltakozásaikkor – a zsidókkal szemben tanúsított bánásmód miatt elsősorban – az áttértek érdekei iránt érdeklődtek. Az áttértek helyzetének könnyítése ügyében általában közvetlen előjáróikhoz fordultak, esetleg felekezetük magasabb rangú vezetőihez. Így például a mohácsi Oberndorf Elek evangélikus lelkész, aki három áttért asszony érdekében Radvánszkyhoz írott folyamodványában sok pap nézeteit és érzéseit megfogalmazta:

Tudom azt, hogy a zsidóság egy idegen test volt a nemzet testén, amelyet el kellett távolítani. Nem is ez ellen, hanem ennek módja, a kivétel módja ellen van minden jóérzésű magyar embernek kifogása. Én most panaszaimat kizárólag Istentől reám bízott zsidó fajú, protestáns testvéreimre korlátozom.

Kérelmének végén Oberndorf atya hangsúlyozza, hogy „sohsem voltam zsidóbarát, de barátja és testvére vagyok azoknak, akik eggyé lettek velem a Krisztusban”⁶⁵.

A segíteni igyekvő kisebbséggel és tétlen többséggel ellentétben, néhány pap tulajdonképpen a nyilasok mellé állt, s lelki, sőt alkalmanként fizikai támogatást adott a zsidóellenes intézkedések végrehajtásában. Például László Ignác gyergyószentmiklósi főesperes támogatta a zsidó emberek fizikai megsemmisítését.⁶⁶ Egy másik példa Kun András páter minorita szerzetes, aki állítólag hadilábon állt az egyházi hierarchiával. Puskával és nyilas karszalaggal felszerelve részt vett a Városház utca 14. alatti budapesti nyilas főhadiszálláson 300 védett zsidó kínvallatásában. Közülük közel kétszázat később a Duna-parton a folyóba lóttek. Közreműködött a Maros utcai zsidó kórház betegeinek és személyzetének 1945. január 11-i lemészárlásában is, itt állítólag „Krisztus szent nevében” vezényelt tüzet a nyilasoknak.⁶⁷

A keresztény egyházak a nyilasuralom alatt

A nyilasuralom alatt a keresztény egyházak vezetői továbbra is közbenjártak a zsidók védelmében. Július elején Antal még azzal tartotta sakkban az egyházi vezetőket, hogy a kormánnyal való nyílt szembehelezkedés nyilas hatalomátvételhez vezethet. Ennek megtörténte után azonban az egyház folytatta addigi taktikáját, annak ellenére, hogy az általuk oly odaadóan támogatott társadalmi rend már felbomlott.

Ismét a pápai nuncius volt az első, aki óva intette Magyarországon új urait a zsidók elleni rendkívül szigorú intézkedések felújításától. Október 24-én és 27-én Serédi bíboros is kapcsolatba lépett Szálásival, november 2-án pedig emlékiratot nyújtott át neki; ebben felvetette ugyan a zsidókérdést, azonban igazából a kormány tervezett akciói kel-